

ASPECTE BIBLICE PRIVIND COMPLEMENTARITATEA DINTRE SFÂNȚA EUHARISTIE ȘI SLUJIREA FILANTROPICĂ*

PR. DRD. CIPRIAN VALENTIN NICOARĂ**

ABSTRACT. Viewed with the superficiality of the contemporary man, severely affected by the spirit of secularization, diakonia - in its sense of neighbour ministry, seems to be a relatively new element, recently included in the missionary work of the Church and at the same time, one of the challenges of confessing the faith. The roots of this diaconical work are, however, particularly deep, its primary source being the unlimited love shared with man by God. This unmeasured love is the common foundation of the Eucharist and Christian philanthropy and is obviously the basis of the communion of man with God and of people together.

KEYWORDS: the holy Eucharist, philanthropy, witness, love, sacrifice

INTRODUCERE

Așa precum în Vechiul Testament există numeroase prefigurări ale dumnezeieștii Euharistii, unele dintre ele foarte elocvente¹, și filantropia, în sensul de ajutorare a aproapelui, apare în anumite contexte vechi-testamentare. Astfel, în Cartea Proverbelor capitoul 14, versetul 31, se arată că „acela care apasă pe cel sărman defaimă pe Ziditorul lui, dar cel ce are milă de sărac Îl cinstește”, accentuându-se ideea că, săvârșind fapte de milostenie, israelitul își dovedește atât iubirea față de semenul său, cât și iubirea față de Creatorul său.

Cu toate că înainte de Hristos, în vechiul Israel existau rânduieli și prescripțiuni mozaice în favoarea sărmanilor, a văduvelor, a orfanilor și chiar a robilor și străinilor², teologii remarcă faptul că nu putem vorbi despre o diaconie sau o filantropie propriu-zisă, deoarece *aproapele* nu era pentru israelit orice om, ci doar conaționalul său, sau cel care-i împărtășea credința. Această înțelegere restrânsă și limitată a *aproapelui* L-a determinat pe Mântuitorul Hristos să rostească *Pilda samarineanului milostiv* și să săvârșească numeroase fapte minunate (adevărate acte filantropice) asupra neiuideilor.

* Studiul de față a fost redactat sub coordonarea Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel, care și-a dat avizul pentru publicarea lui.

** Doctorand la Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, email: ciprid29@yahoo.com.

¹ Precum este, de exemplu, cărbunele din vedenia profetului Isaia sau mana-pâinea oferită de Dumnezeu poporului ce pelegrina prin pustiul Sinaiului, îndreptându-se spre Țara Făgăduinței.

² Acesta apar clar conturate în legea mozaică, precum și în unele fragmente din cărțile profeților.

În Noul Testament apare adevărata filantropie, care depășește exclusivismul iudaic și extinde sfera fraternității, cuprinzându-i pe toți oamenii, fiind o reflexie sau oglindire a filantropiei divine. Filantropia, ca *taină a fratelui*³, nu are doar semnificații sociale, ci transcede realitățile acestei lumi trecătoare, fiind legată de Judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu și totodată, o poartă de pătrundere în Împărăția cerurilor⁴.

RAPORTUL DINTRE EUHARISTIE ȘI FILANTROPIE – ASPECTE TEOLOGICE

Unii teologi arată că filantropia creștină are un caracter hristocentric, pentru că Îl consideră pe Hristos (*Ebed Yahve*) ca model de slujire a omului aflat în suferință și nevoi. Hristos intervine în sprijinul omului pe care îl socotește frate de-al Său, îl iubește și izbăvește. Urmând acest model suprem (ideal), filantropia creștină extinde sfera semnificațiilor inițiale a termenului agape. Dragostea devine slujire, este înnobilită de har, încadrată în lucrarea și misiunea Bisericii. Așadar, filantropia nu este doar o stare sentimentală ambiguă, nici un simțământ steril, adică lipsit de roade, de efect. Filantropia are un *caracter hristologic, soteriologic, și eshatologic*; este încorporată în lucrarea misionară a Bisericii, deci are (și) un marcant *caracter eclesiologic*. Papaderos afirmă că filantropia creștină nu poate fi separată de viața liturgică a comunității ecleziale, ci dimpotrivă „prelungeste jertfa adusă la Sfântul Altar în afara locașului de cult și în societate, revarsă iubirea divină dincolo de altarul sfintei biserici, devenind *Liturghie după Liturghie* și slujire a aproapelui”. După încheierea actului de cult, sinaxa liturgico-euharistică își demonstrează forța duhovnicească și intensitatea trăirii lăuntrice și prin lucrarea filantropică. Practicând această filantropie, credinciosul împărtășit cu vrednicie și devenit în *mod conștient* hristofor, răspunde chemării și îndemnului divin⁵. Calitatea de creștin⁶ și cu atât mai mult cea de *hristofor*⁷ impune din partea acestuia împlinirea vocației și a misiunii sale filantropice. Ascultându-și chemarea și împlinindu-și misiunea, credinciosul răspunde, după cuviință, filantropiei divine care revarsă asupra sa iubire și binecuvântare⁸.

Unul dintre cei mai erudiți teologi ortodocși contemporani, prof. dr. Petros Vasiliadis⁹, a accentuat în multe dintre referatele sale ținute în cadrul întrunirilor

³ Vezi art. PF. Daniel CIUBOTEA, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Taina fratelui”, *Candela Moldovei*, nr. 1-2 (1994), pp. 24-41.

⁴ D. PAPADEROS, „Biblische und theologische Grundlagen der Caritas”, *Caritas Christi*, Warsaw, 2000, p. 102.

⁵ *Matei* 5. 16: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri.”

⁶ Aceasta este legată de „nașterea întru Hristos” de harul Sfântului Botez (Gal. 3, 27).

⁷ Calitatea de hristofor este dobândită prin primirea cu vrednicie a Sfintei Euharistii.

⁸ D. PAPADEROS, „Biblische und theologische Grundlagen der Caritas”, p. 102.

⁹ Renumitul teolog Petros Vassiliadis s-a născut în anul 1945 în Salonic (Grecia); după ce a studiat teologia în orașul său natal, și respectiv, la Atena, a devenit asistent universitar în cadrul Universității din capitala Greciei (1974-1977). Și-a alcătuit și susținut lucrarea de doctorat sub îndrumarea prof. Savvas Agouridis (1977) Revenind la Tesalonic (1982) Vassiliadis a predat la Facultatea de Teologie Ortodoxă,

ecumenice că „legătura dintre Sfânta Euharistie și diaconie are o temeinică reflectare și argumentare biblică¹⁰”. Pornind de la fragmentul *In. 13, 1-20*, care constituie un temei biblic semnificativ al diaconiei, Vasiliadis a arătat că „Hristos reprezintă modelul ideal al slujirii aproapelui, o slujire care confirmă, intensifică, completează și depășește modul convențional de slujire liturgică al Bisericii¹¹”. Făcând exegeza acestor pericope biblice, Vasiliadis a subliniat că deși slujirea cultică rămâne modalitatea primară și principală prin care aducem slavă lui Dumnezeu, faptele slujirii diaconice se văd și se restrâng pretutindeni, în întreaga Creație și în întreaga societate, nu doar în arealul parohial sau în cuprinsul unei Biserici locale sau naționale. Diaconia faptei se adaugă slujirii sacerdotale (liturgice), ea identifică suferințele de orice natură ar fi ele (boală, foamete, sărăcie, dezorientare sau depresie sufletească) și intervine în mod prompt în numele lui Hristos și al Bisericii Sale care este o instituție teandrică ce acționează atât cu mijloace omenești, cât și cu mijloace harice, tainice, care depășesc puterea de pătrundere și înțelegere a rațiunii umane. Diaconia (numită frecvent *caritate* sau *filantropie creștină*) cuprinde fără îndoială numeroase aspecte istorice, fiind anticipată chiar în vremurile Vechiului Testament, ulterior înfăptuită de Mântuitorul Hristos și de ucenicii Săi, respectiv, de slujitorii Bisericii întemeiate pe Crucea și Învierea Mântuitorului. Diaconia nu se raportează, însă doar la trecut, ci este o prelungire practică a Euharistiei, o transpunere în faptă a calității de *hristofori* pe care o dobândim prin împărtășirea cu vrednicie. „Fiind o aplicare practică a Sfintei

devenind profesor-coordonator (1989) al Departamentului teologic din cadrul Universității Aristotel. A coordonat cursurile de misiologie și liturgică, fiind profesor- asociat la Saint-Serge, St. Vladimir, Bossey, Bologna, München. S-a implicat în dialogul ecumenic și bilateral bisericesc, precum și în susținerea programelor (post-)universitare Erasmus și Socrates; A coordonat, de asemenea, seriile de cercetări teologice *Eklisia, Koinonia, Ecumene*, precum și *Hermenia of the New Testament*. Timp de mai multe decenii, Vassiliadis a studiat în mod intens și profund mai ales aspectele legate de viața cultică a Bisericii primare, raportul dintre trăirea euharistică și transmiterea (propovăduirea) mesajului Sfintei Evanghelii, precum și relațiile dintre ecleziologie, mistagogie și misiologie. A continuat cugetarea teologică a înaintașului său (prof. dr. *Savvas Agouridis*) precum și *linia exegetică sacramental- euharistică* a mitropolitului de Pergam, Ioannis Zizioulas. A contribuit în mod esențial la dezvoltarea și afirmarea misiologiei ortodoxe, accentuând în mod deosebit dimensiunea euharistică (și social- comunitară) a acesteia. Concepțiile sale teologice au fost susținute în mod aparte de teologul *Anastasios Yannoulatos*, devenit, ulterior, mitropolit al Tiranei, Durresului și întregii Albanii. Lucrările profesorului Petros Vassiliadis au fost publicate inițial (sub formă de articole, studii și ulterior, volume) în limba greacă. O serie de lucrări au fost traduse -parțial sau integral- în limba engleză, germană și franceză, fiind de mare folos celor care studiază în mod aprofundat subiectele anterior- menționate (exegeza nou testamantară, Euharistia reflectată în Noul Testament, precum și-n misiunea și mărturia Ortodoxiei contemporane. Prefața volumului, *Eucharist and Witness-Orthodox Perspectives on the Unity and Mission of the Church*, ed. Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1998, pp. 7- 9.

¹⁰ Petros VASSILIADIS „Towards a costly eucharistic Vision a Jubilee Bible Study on John 13, 1- 20”, în: *Eucharist and Witness-Orthodox Perspectives on the Unity and Mission of the Church*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts, 1998, pp. 1- 7.

¹¹ Petros VASSILIADIS, „Towards a costly eucharistic Vision a Jubilee Bible Study on John 13, 1- 20”, p. 2.

Euharistii, percepută ca iubire și jertfă desăvârșită, diaconia anticipează în mod dinamic Împărăția lui Dumnezeu¹².

ASPECTE BIBLICE

Legătura dintre Sfânta Euharistie și diaconie trebuie căutată în primul rând în Sfânta Scriptură, unde relatările evanghelice, de pildă, ne arată că Mântuitorul a instituit dumnezeiasca Taină Euharistiei și a spălat picioarele ucenicilor în ajunul pătimirii Sale pe Cruce. Sfântul evanghelist Ioan este cel mai sacramental aghiograf al Noului Testament¹³, adică cel care teologhisește cu multă trăire și profunzime duhovnicească, evidențiind legătura dintre prefacerea miraculoasă a apei în vin (In. 2, 1-11), înmulțirea pâinilor (Mt. 14, 13- 21; Mc. 6, 32-44; Lc. 9. 10- 17; In. 6, 1- 13), sângele Jertfei de pe Gogotha (In. 19, 34) instituirea Sfintei Euharistii și vocația¹⁴, respectiv, misiunea diaconică încredințată Bisericii (cf. In. 13, 1- 20).

Multe dintre relatările și cuvântările aflate în versiunea ioaneică a Sfintei Evanghelii, trebuie să fie percepute și interpretate dintr-o perspectivă *sacramental-euharistică*. Apostolul Ioan a cunoscut scrierile sinopticilor, însă nu s-a mulțumit doar cu reluarea sumară a evenimentelor și învățăturilor cuprinse în ele, ci le-a raportat pe unele la altele, dovedind că-și merită din plin denumirea de *teolog* cu care îl cinstește posteritatea creștină. Astfel, Sfântul Apostol Ioan precede marea poruncă a iubirii (In. 13, 34- 35) cu relatarea spălării picioarelor ucenicilor¹⁵. Porunca cea nouă a iubirii dezințesate și universale apare ca o concluzie firească a celor relatate în fragmentul anterior (In. 13, 1- 20). Această nouă poruncă a iubirii aproapei, ca răspuns la iubirea și la jertfa lui Hristos, constituie un principiu fundamental al Noului Legământ și totodată, temelia misiunii încredințate de Hristos Apostolilor, și respectiv, Bisericii Sale. Evidențiind aceste legături dintre slujirea smerită a Mântuitorului (In. 13, 1-20) și darea poruncii fundamentale a Bisericii, considerată ca o mare comunitate (In. 13, 34 – 35), Sfântul Evanghelist Ioan ne arată că Hristos Însuși a instituit diaconia sau slujirea aproapei. Această instituire este așezată de mulți dintre exegeții ortodocși

¹² Mihai VIZITIU, *Filantropia divină și filantropia Bisericii după Noul Testament*, Trinitas, Iași, 2002, pp. 36- 37.

¹³ P. VASSILIADIS, "Towards a costly eucharistic." p. 3.

¹⁴ Cărțile Noului Testament ne arată că în primul rând Apostolii s-au învrednicit de la Dumnezeu de o „*chemare/ vocație*“ deosebită. Mântuitorul Însuși i-a chemat la îndeplinirea lucrării Sale (F.Ap. 13, 2; 16, 10). Sfântul Apostol Pavel arată corintenilor că toți creștinii sunt „*chemați la împărtășirea cu Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și Domnul nostru*” (I Cor, 1, 9), ca Dumnezeu îi cheamă deopotrivă pe iudei și pe elini (I Cor. 1, 24) neținând cont dacă sunt de neam nobil sau sărmani (I Cor. 1, 26)

¹⁵ Mihai VALICĂ, „Spălarea picioarelor ucenicilor ca paradigmă a filantropiei” în: *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie- Theologie im Kontext der orthodoxen Lehre und der Tradition der Rumaenisch- Orthodoxen Kirche*, Verlag der Universität „Albert Ludwig” Freiburg im Breisgau, 2007, pp. 100- 102.

în paralel cu instituirea dumnezeieștii Euharistii, săvârșită de Hristos în cadrul Cinei celei de taină și încredințată Bisericii spre săvârșire, spre perpetuă reactualizare¹⁶.

Cuvintele Mântuitorului „Că v-am dat vouă pildă, ca, precum v-am făcut Eu vouă, să faceți și voi.” (In. 13,15) sunt corelate de exegeții patristici, care evidențiază sensurile cele mai adânci ale Sfintei Scripturi, cu îndemnul clar și explicit așezat de evanghelistul Luca după relatarea Cinei de taină și instituirea dumnezeieștii Euharistii, „Acesta s-o faceți întru pomenirea mea!” (Lc. 22. 19)¹⁷. Prin urmare, pomenirea jertfei lui Hristos nu se face doar prin săvârșirea dumnezeieștii Euharistii, adică a Tainei în jurul căreia gravitează întregul cult și toată viața sacramentală a Bisericii, ci și prin urmarea pildei Celui Care a spălat picioarele Apostolilor Săi în ajunul răstignirii pe Cruce și totodată, prin urmarea exemplului de jertfelnicie oferit de Samarineanul milostiv (Lc. 10, 30- 37).

Vasiliadis ne arată că Sfântul Evanghelist Ioan accentuează în mod repetat și insistent ideea de diaconie, în sensul de slujire smerită, sinceră care îmbină aspectele sacramentale cu cele pe care, azi, le numim sociale. Fragmentul din In. 13, 1-20 nu apare în mod întâmplător în relatarea evenimentelor din Joia Patimilor și nu reprezintă un episod izolat în cadrul Evangheliei a IV-a. Spălarea picioarelor ucenicilor a fost precedată de ungerea cea cu mir de nard curat, de mare preț, când Maria „a uns picioarele lui Iisus și le-a șters cu părul capului ei, iar casa s-a umplut de mirosul mirului”(In. 12, 3). Această ungere, relatată de sfântul evanghelist în capitolul anterior (In. 12, 1-8), s-a petrecut în Betania, în casa lui Lazăr, pe care Hristos îl înviase din morți (In. 12,1).

Cele două surori ale lui Lazăr, Marta și Maria¹⁸, apar frecvent în scrierile teologice¹⁹ ca modele de slujire. Conturând cadrul acestor slujiri petrecute în Betania, Apostolul Ioan menționează în mod deosebit următoarele: „Și I-au făcut acolo cină și Marta slujea. Iar Lazăr era unul dintre cei ce ședeau cu El la masă”(In. 12,2). Acestei slujiri, care potrivit multor exegeți, era în deplină conformitate cu regulile ospitalității iudaice și orientale²⁰, i se adaugă slujirea Mariei.

Comuniunea cinei din Betania este intensificată de jertfelnicia, smerenia și iubirea Mariei, care „cu mir de nard curat, de mare preț, a uns picioarele lui Iisus și le-a șters cu părul capului ei” (In. 12, 3). Comparând pericopa ioaneică cu textele para-

¹⁶ P. VASSILIADIS „Towards a costly eucharistic Vision -John 13, 1- 20”. p. 4.

¹⁷ Numeroși teologi ortodocși tâlcuiesc în paralel fragmentul In. 13, 1- 20 (adică pilda smereniei a spălării picioarelor ucenicilor) cu Pilda Samarineanului milostiv (Lc. 10, 30- 37) unde, după relatare și identificarea aproapelui, Mântuitorul a poruncit: „Mergi și fă și tu asemenea!” Lc. 10, 37.

¹⁸ Cele două surori ale lui Lazăr, Marta și Maria în 12, 2-3. apar adesea atât în scrierile teologice octodoxe, cât și în cele occidentale ca modele de slujire: Marta reprezintă slujirea diaconal-filantropică, iar Maria slujirea sacerdotală(liturgico- sacramentală) Pr. dr. Mihai VĂLICĂ, „Noul Testament ca scriere filantropico- diaconală. Fundamentare biblică. De la ”țedaka,, la „elemosine”, de la „kesed” la „eleos”, în: *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie*, pp. 88-88.

¹⁹ M. VIZITIU, *Filantropia divină și filantropia Bisericii după Noul Testament*, pp. 36-37.

²⁰ Mihai VALICĂ, Pavel CHIRILĂ, A. BĂNDOIU, *Introducere în teologia socială-teze pentru o doctrină socială a Bisericii*, București, 2005. p. 85.

lele de la evangheliștii sinoptici (Mc. 14, 3; Mt. 26, 7), Vasiliadis remarcă faptul că în Evanghelia a IV-a ni se spune că Maria a uns cu nard picioarele Mântuitorului, în celelalte fragmente fiind vorba de nard de mare preț „turnat pe capul Lui, pe când ședea la masă” (Mt. 26, 7).

Ungerea capului²¹, care apare în alt context biblic în strânsă legătură cu întronarea regilor și, respectiv, cu începutul arhieriei, are în aceste texte, semnificație mesianică. Ungerea picioarelor Mântuitorului, și mai ales ștergerea lor cu părul Mariei (In. 12, 3), constituie o trimitere la slujirea diaconică. Sfântul Apostol Ioan, ucenicul cel iubit al lui Hristos, a dat acestor gesturi, remarcate de altfel și de evangheliștii sinoptici, semnificații deosebite și le-a înțeles ca slujiri (In. 12, 1- 7; In. 13, 1- 20). Le-a dat o dimensiune eclezial - euharistică, subliniind faptul că slujirile au loc la cină, respectiv într-o atmosferă de comuniune. Slujirile menționate intensifică această comuniune, chiar dacă nu sunt înțelese de unii ucenici (In. 13, 6), sau răstălmăcite în chip fățarnic de Iuda Iscarioteanul:

„Iar Iuda Iscarioteanul, unul dintre ucenicii Lui, care avea să-L vândă, a zis: Pentru ce nu s-a vândut mirul acesta cu trei sute de dinari și să-i fi dat săracilor? Dar el a zis aceasta, *nu pentru că îi era grijă de săraci*, ci pentru că era fur și, având punga, lua din ce se punea în ea” (In.12. 4- 6).

Așadar, cele două surori ale lui Lazăr, Marta și Maria, identificate figurativ în numeroase scrieri de teologie socială cu slujirea filantropică, și respectiv, cu cea sacramentală, ne arată prin împreună-lucrarea lor că diaconia faptei și celebrarea liturgică se află într-un raport de armonie și desăvârșire reciprocă. Textele biblice, precum și tâlcuirile patristice referitoare la cele două surori din Betania, accentuează ideea de jertfă izvorâtă din iubire și arată că această iubire se manifestă atât față de Dumnezeu, ungând cu smerenie picioarele lui Hristos (In. 12, 3), cât și față de semenii, prin slujirea la mese (In.12, 2).

Prin urmare, ungera picioarelor Mântuitorului cu nard de mare preț și spălarea picioarelor ucenicilor de către Hristos, au o certă dimensiune eclezial - euharistică, subliniind ideea de jertfelnicie și comuniune și trebuie să fie interpretate ca anticipări ale slujirii diaconale creștine. Numeroase texte nou-testamentare, în special pauline, subliniază și ele această interpretare. „Purtați-vă sarcinile unii altora și așa veți împlini legea lui Hristos” (Gal. 6, 2).

Importanța Euharistiei și a teologiei euharistice, mai exact a eclesiologiei euharistice, a crescut în ultimul timp, deoarece Euharistia nu este doar o Taină a Tainelor, adică o culme a cugetării și trăirii sacramental-mistagogice, ci și un factor primordial de unitate și comuniune în sânul Bisericii și chiar a întregii Creații. Teologia Tainelor și mai ales cea a Euharistiei, s-a conturat și afirmat de-a lungul secolelor destul de greu, deoarece în anumite perioade istorice și anumite spații și medii culturale, în

²¹ Nicolae CIUDIN, *Studiul Vechiului Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe, București, 2002, p. 134. Regii și preoții erau unși la începutul domniei sau a slujirii lor, ca semn al binecuvântării și împuțernicirii divine.

Occident, de pildă, a fost subordonată într-o manieră scolastică hristologiei, soteriologiei și pnevmatologiei²².

Așadar, mulți teologi își pun întrebarea dacă filantropia creștină are sau nu rădăcini iudaice, respectiv vechi-testamentare, dacă putem vorbi despre o continuitate între formele diaconiei israelite și manifestările iubirii de semen în context nou-testamentar și respectiv, eclezial. Răspunsul la aceasta întrebare nu este ușor de dat, deoarece între filantropia, succint descrisă în paginile Vechiului Testament, și filantropia nou-testamentară există atât similitudini, cât și diferențieri majore. Deși întâlnim, într-adevăr, anumite aspecte filantropico-diaconale în anumite fragmente din Vechiul Testament²³, acestea se limitează, de regulă, la cadrul restrâns al popoului ales. Exclusivismul iudaic, care îi determina, de pildă, pe iudei să nu-și ia soții din afara neamului lor și institua anumite privilegii ale israeliților în raport cu străinii, adică cei din afara neamului ales, rânduia ca faptele filantropice să fie săvârșite cu precădere asupra conaționaliilor și asupra celor care împărtășeau doctrina și conduita religioasă israelită.

ASPECTE TERMINOLOGICE

În acest context, apar în prim-plan trei termeni iudaici care au anumite semnificații filantropice, fără a fi identici ca sens cu caritatea și milostivirea creștină. Unul dintre termeni *ṭedaka* are sensuri multiple („dreptate, virtute, ajutor, blândețe”), altul, *hassed*, înseamnă mai degrabă „ajutor, sprijin, dar”, iar cuvântul *raihanis* semnifică milă, compasiune, compătimire²⁴.

Primul termen „*ṭedaka*” ne este cel mai bine cunoscut, deoarece are semnificația principală de dreptate și apare în alcătuirea mai multor nume proprii biblice²⁵. În Vechiul Israel, faptele de caritate erau, în realitate, faptele dreptății conforme voii și rânduielilor, legilor divine enunțate clar în Tora. Astfel, israelitul care se purta drept, trebuia să ofere ajutor celor sărmani sau nevoiași (în această categorie intrau văduvele, orfanii, robii, captivii, prizonierii de război și chiar străinii care se stabileau pe teritoriul israelian²⁶). Chiar dacă cei din poporul ales îi priveau cu neîncredere și chiar ostilitate pe străini, numindu-i depreciativ neamuri (goim), Sfânta Scriptură a Vechiului Testament arată că le ofereau ajutorul, amintindu-și faptul că Israelul a trecut prin robii crunte, precum cea egipteană, cea asiriană, babiloneană și respectiv romană.

²² P. VASSILIADIS, „Towards a costly eucharistic ...” p. 5.

²³ M. VĂLICĂ, „Grundlagen der Philantropie und Diakonie in der Heiligem Schrift. Diakonische Aspekte im Alten Testament”, în: *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie- Theologie im Kontext der orthodoxen Lehre und der Tradition*, p. 65.

²⁴ Heinrich POMPEY, Conferința: Christlicher Glaube und helfende Solidarität in der Diakoniegeschichte der Kirche”, susținută la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași, 17. 10. 2002.

²⁵ De exemplu, numele regelui israelit Ṭedekia se traduce „Dumnezeu este drept”; cuvântul apare și în numele (compus) al preotului - sacerdot Melchisedek (Melek-împărat, ṭedek/sedek-drept).

²⁶ Gen. 24, 12; Exod. 20, 6; Lev. 20, 17; Num. 14, 18; Ps. 18, 15; 32, 10; 101, 1.

DREPTUL IOV ȘI SLUJIREA FILANTROPICĂ

Una dintre cele mai elocvente paradigme ale slujirii filantropice iudaice este reprezentată de *dreptul Iov* (Iov 29, 14)²⁷. Insistând asupra raportului dintre dreptate și filantropie, raport bine accentuat în canonul Vechiului Testament, *dreptul*²⁸ era omul lui Dumnezeu, cel care împlinea voia divină, săvârșind fapte și având o conduită conformă vocii dumnezeiești. Filantropia vetero-testamentară se încadra, deci, în acest concept mai larg, mai extins, de dreptate²⁹.

Făcând exegeza cărții dreptului Iov, majoritatea tâlcuitorilor patristici remarcă fidelitatea sa deosebită față de Dumnezeu și răbdarea sa în ispită și suferință. Jean Claude Larchet, unul dintre teologii ortodocși care evidențiază ambivalența suferinței, precizează că dreptul Iov a demonstrat cu prisosință ca iubirea de Dumnezeu covârșește și metamorfozează orice suferință. Încercat de chinuri fizice și sufletești și afectat de dureri cumplite și deznădejde, dreptul Iov dovedește că-L iubește pe Dumnezeu mai presus de orice logică și raționament omenesc³⁰.

Unul dintre elementele cele mai semnificative din cartea (și viața) dreptului Iov, mai puțin relevat și reflectat de teologi, dar foarte însemnat, este filantropia sa. Iubitor de Dumnezeu, chiar și în cele mai grele și întunecate încercări, dreptul Iov este în același timp și un autentic și mare filantrop. Potrivit unei scrieri provenite din mediul iudaic, Iov este ajutorul săracilor și sprijinitorul nevoiașilor, este acela ce oferă cu generozitate cele trebuincioase oamenilor aflați în strâmtorare și care se îngrijește de orfanii ce stau la poarta cetății³¹.

Iov este dreptul care-și dovedește iubirea de semeni intervenind în ajutorul săracilor, văduvelor, orfanilor, străinilor, bolnavilor și tuturor năpăstuiților³². El este totodată, bărbatul, care deși acceptă cu smerenie și blândețe loviturile sortii, provocate, de fapt, de lucrarea viclenilor diavoli, se ridică cu mare curaj și hotărâre împotriva nedreptăților sociale și contra celor ce provoacă suferințe celor menționați mai sus.

Sprijinul pe care Iov îl acordă semenilor săi aflați în nevoi și suferințe depășește cadrul dreptății (*țedeka*) iudaice și trece dincolo de limitele naționale și religioase mozaice. Iov își dovedește nu doar dreptatea ci și iubirea și nu doar față de conaționali săi, față de aproapele său, adică cel care aparține neamului ales, provine din seminția

²⁷ Iov 29, 14: „Mă îmbrăcam întru dreptate, ca într-un veșmânt și judecata mea cea dreaptă era mantia mea și turbanul meu.” LLL p. 68.

²⁸ Ex. Iov, Enoh, dar și Ilie Tesviteanul și Elisei, ucenicul său devotat.

²⁹ Dreptate (*țedeka*) respectiv, conformitate cu voia și legea divină (Tora).

³⁰ Jean Claude LARCHET, *Terapeutică bolilor spirituale*, Sophia, 2010.

³¹ Conform testamentului lui Iov – scriere iudaică apocrifă provenită din secolul al II-lea î. Hr. (150 î Hr-unde Iov apare ca făcător de bine și împlinitor al tradițiilor israelite legate de dreptate *țedeka* și milostenie *hesed* Vezi și Iov 31, 16.

³² Adică: săracilor, văduvelor, orfanilor, străinilor, bolnavilor și (tuturor) năpăstuiților.

lui Avraam și îi împărtășește doctrina și principiile religioase. Iov își arăta iubirea și milostivirea și față de străini, îmbinând dreptatea cu ajutorul și iubirea³³.

Capitolul 29 din cartea dreptului Iov reprezintă o sinteză a faptelor săvârșite de el în favoarea tuturor celor aflați în suferințe și nevoi. Iov menționează aceste dovezi clare, numeroase și felurite ale filantropiei sale nu pentru a se mândri sau justifica înaintea prietenilor săi de odinioară, ci pentru a arăta ca nenorocirile abătute asupra sa și a familiei sale sunt nemeritate și au survenit pe fondul împlinirii poruncilor și îndemnurilor divine³⁴. În cartea sa intitulată *Arhetipuri juridice în Biblie*, profesorul D. Safta – Romano a arătat că enumerându-și în mod amănunțit faptele sale filantropice, conforme voii și dispozițiilor divine, dreptul Iov *pledează* efectiv ca într-un proces riguros rânduit pentru nevinovăția sa, pentru iubirea și fidelitatea sa în raport cu Dumnezeu și cu semenii³⁵.

Iată o succintă prezentare a faptelor filantropice săvârșite de dreptul Iov: „Scăpam de pieire pe cel sărman care striga după ajutor și pe orfanul fără sprijin. Bindecuvântările celui ce era gata să piară veneau asupra-mi și umpleam de bucurie inima văduvei. Mă îmbrăcam întru dreptate, ca într-un veșmânt și judecata mea cea dreaptă era mantia mea și turbanul meu. Eram ochii celui orb și piciorul celui șchiop. Eram tatăl celor neputincioși și cercetam cu sârguință pricinile care îmi erau necunoscute. Sfărâmam fălcile nelegiuitului și smulgeam prada din dinții lui” (Iov 29, 12 -17).

Aspectele legate de filantropia iudaică, reflectată în scrierile vechi-testamentare, includ și conceptul că pământul, țara (*ha areț*) aparține lui Dumnezeu, iar omul nu este decât un chivernisitor sau administrator al acestui dar dobândit prin iubirea (filantropia) și mărinimia (generozitatea) divină. În acest context, trebuie să interpretăm și rânduielile legate de moștenire, de evitarea conflictelor patrimoniale între cele douăsprezece seminții israelite, de protejarea și ajutorarea văduvelor, orfanilor, sărmanilor și chiar străinilor sălășluiți pe teritoriul Țării Sfinte. Psalmul 83 ni-l înfățișează pe Dumnezeu ca apărător îndreptățit și înțelept avocat al sărmanilor și năpăstuiților³⁶.

Aspectele vetero-testamentare ale slujirii filantropice includ alături de dispozițiile legate de ajutorarea văduvelor, orfanilor și străinilor și reglementările privitoare la sabbat și anii jubiliari (Ieșire 28, 11)³⁷, referiri profetice la Ebed Yahve - robul Domnului. Ebed Yahve are un rol prefigurativ-substitutiv, preînchipuindu-l pe Hristos, Care avea să fie pe Sfânta Cruce, Jertfă preacurată și vrednic Jertfitor³⁸.

³³ Cei trei termeni iudaici sunt polisemnativi, rezultă deci o îmbinare a dreptății și ajutorului cu mila/ compasiunea.

³⁴ Dreptul Iov apelează la dreptatea cea desăvârșită a lui Dumnezeu.

³⁵ DIONISIE SAFTA-ROMANO, „Pledoaria dreptului Iov”, în: *Arhetipuri juridice în Biblie*, Polirom, Iași, 1996, pp. 78-112.

³⁶ Ps. 83, 10 „Apărătorul nostru, Doamne, Dumnezeule, caută spre fața unsului Tău!”

³⁷ Paula BUD, *Sabatul*, Presa Universitară Clujeană, Cluj - Napoca, 2012, p 18.

³⁸ Vezi: Î. P. S. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, mitropolitul Ardealului, „Ebed Yahve In Deutero - Isaia. Preliminarii la o teologie a slujirii”, în: *Mitropolia Banatului* nr. 1- 2 / 1970 , pp. 70-90.; Antonie

În Noul Testament, abordarea filantropiei este diferită față de conceptele vechi-testamentare, deoarece se modifică și semnificațiile aproapelui, acesta putând fi „orice om” și nu doar conaționalul sau coreligionarul nostru³⁹. Prin jertfelnicia și slujirea lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Izbăvitorul trimis în lume din iubire de oameni (adică din filantropie divină) se parcurge calea de la *zedeka-* (dreptate/ conformitate cu legea) la *elemosyni* - (milostivire, compasiune). Hristos este „noul Adam”, *modelul ideal al omului nou* încorporat într-o instituție teandrică (Biserica) și totodată *noul Ebed Yahve*, Slujitorul desăvârșit, venit în lume pentru ca aceasta „viață din belșug să aibă” (In. 10, 10)⁴⁰.

După cum se știe, teologia diaconiei scoate în relief cu precădere aspectul taumaturgic al operei Mântuitorului. Deși, tratând despre întreita slujire sau demnitate a Mântuitorului, teologii ortodocși relevă în mod deosebit aspectele învățătoarești (profetice), preoțești (arhieriești) și împărățești (cârmuitoare) ale vieții și lucrării lui Hristos în lume, toate faptele Acestuia, și nu doar vindecările Sale miraculoase, Îl înfățișează ca slujitor desăvârșit și mare iubitor de oameni. Hristos, vindecătorul nu apare în prim-plan doar în „teologia bolii”⁴¹ și în alinarea suferințelor; El își varsă Sângele preacurat pentru mulți, vindecând firea umană grav afectată de rănila păcatului. Slujirea lui Hristos, generată și întemeiată pe iubire, pe filantropia cea dumnezeiască, nu se reduce doar la câteva momente din opera Sa mântuitoare (săvârșirea minunilor, de pildă) și nici doar la câteva fragmente clasice precum „spălarea picioarelor ucenicilor”. Filantropia divină, manifestată prin slujirea Mântuitorului, stă la baza filantropiei omenești, a fraternității nefățarnice dintre oameni.

FILANTROPIA DIVINĂ ȘI FILANTROPIA BISERICII

În contextul social actual, în care filantropia își pierde treptat caracterul ei bisericesc, Ica urmare a secularizării și unui anticlericalism exacerbant, teologii ortodocși subliniază faptul că nu ne putem apropia de Modelul suprem al Taumaturgului (Hristos) dacă ne îndepărtăm de Biserica pe care El Însuși a întemeiat-o și rânduit-o pentru mântuire și tămăduirea tuturor suferințelor omenești. Astfel, nu ne putem raporta la Hristos, săvârșitorul de minuni, dacă uităm că prima minune din viața Sa pământească a fost, de fapt, Întruparea care, așa cum afirmă Sfinții Părinți, este un act de slujire și de necuprinsă filantropie⁴². Chenoza și asumarea firii omenești spre restau-

PLĂMĂDEALĂ, „Ebed Yahve în lumina Noului Testament”, în: *Mitropolia Banatului*, nr. 3-4, pp. 284-292.

³⁹ Mihai VĂLICĂ, „Noul Testament ca scriere filantropico-diaconală. Fundamentare biblică ” în: *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie- Theologie im Kontext der orthodoxen Lehre und der Tradition*, p. 86

⁴⁰ Î. P. S. Antonie PLĂMĂDEALĂ, „Ebed Yahve în lumina Noului Testament” ... p. 284

⁴¹ Vezi Jean- Claude LARCHET, Prefața la *Teologia bolii*, Editura Oastea Domnului, Sibiu, pp. 17-23

⁴² Vezi. „Raportul dintre Întrupare, Euharistie și filantropie, evidențiat de pr. conf. dr. Nicolae Viorel MOȘOIU, „Sarx zoopoios- Întruparea și Euharistia în concepția Sfântului Chiril al Alexandriei”, în: *Revista teologică*, nr. 7- 9 (2014), pp. 72- 91.

rare lăuntrică reprezintă un aspect însemnat al slujirii divine, dar nu este, desigur, primul act de filantropie dumnezeiască. Omul ca imago Dei, ființă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Fac. 1, 26), s-a împărțășit de la început de iubirea dumnezeiască și a simțit bucuria negrăită a comuniunii încă în starea paradisiacă. Omul este, deci, dintru început marcat de vocația comuniunii, a slujirii și a iubirii manifestate în relația sa cu Dumnezeu și cu semenii⁴³.

Relatările biblice și tâlcuirile patristice care evidențiază slujirea Mântuitorului ca expresie a filantropiei divine, arată că prin faptele Sale, Hristos a urmărit atât vindecarea și ajutorarea oamenilor, care erau vindecați trupește și duhovnicește prin intervenția divină, cât și oferirea unui model ideal, dar viabil, realizabil de diaconie. Slujirea lui Hristos este atestată de numeroase fragmente nou-testamentare, chiar și de unele care aparent, nu tratează această temă⁴⁴. Slujirea Sa depășește cadrul restrâns al filantropiei iudaice și-i uimește, chiar contrariază, pe mulți dintre conaționali săi, pe farisei, de pildă. Minunile, dar și alte fapte remarcabile cuprinse în relatările evanghelice, dovedesc că pentru Hristos „aproapele” era orice om (Lc. 10, 30, 37). Deschiderea universală a filantropiei creștine este scoasă în relief de faptul că Hristos a tămăduit bolile tuturor, fără a lua în seamă apartenența națională, ori starea socială a suferinziilor⁴⁵. Prin roadele ei remarcabile⁴⁶, slujirea filantropică a Mântuitorului i-a îngrijorat și contrariat pe fariseii ce socoteau ca doar cei din seminția lui Avraam pot și trebuie să fie beneficiarii faptelor miraculoase și de milostenie a lui Hristos. Hristos tămăduia pretutindeni suferințele, iar cu pâinea și peștii pe care i-a înmulțit a săturat cu prisosință mulțimea, anticipând astfel atât dumnezeiasca Euharistie, cât și bucuria eshatologică din Împărăția cerurilor. El nu a șovăit să pătrundă în casele celor disprețuiți și să ofere vindecare leproșilor pe care semenii îi izolau. A pus capăt înstrăinării acestor oameni și i-a revelat ca frați vrednici de iubire și comuniune. Această slujire este, de fapt, iubirea divină față de om, transpusă în fapte⁴⁷. Teologii ortodocși afirmă, pe temeiul exegezei biblice și a cugetării patristice, că filantropia și slujirea creștină sunt strâns legate de jertfa euharistică și de comuniunea pe care presupune și o impune aceasta. Grăitoare este în acest sens apropierea temporală a unor episoade biblice cru-

⁴³ În acest context, teologii subliniază ideea că slujirea aproapelui este strâns legată de Jertfa Euharistică. Vezi Lc. 22,19- 20 și respectiv, Lc. 22, 26- 27.

⁴⁴ Părintele Silviu Negruțiu arată în lucrarea sa de doctorat, că minunile săvârșite de Mântuitorul Hristos revelează atât atotputernicia Sa, cât și filantropia Sa nemărginită. Aceasta filantropie are forme felurite de manifestare și vizează atât trupul, cât și sufletul oamenilor.

⁴⁵ În aceasta ipostază de slujitor- tămăduitor, Hristos i-a vindecat pe cei zece leproși, (Lc. 17, 12u) dintre care doar unul-care era samarinean - i-a dus cuvânt de mulțumire. Samarineanul cel milostiv apare și el ca salvator și tămăduitor al iudeului vătămat de tâlhari pe calea ce ducea de la Ierusalim la Ierihon (Lc. 10, 30, 37).

⁴⁶ Mt. 11, 5 „Orbii își capătă vederea și schiopii umblă, leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește”.

⁴⁷ M. VĂLICĂ „Noul Testament ca scriere filantropico- diaconală. Fundamentare biblică”, în: *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie- Theologie im Kontext der orthodoxen Lehre und der Tradition*, pp. 90-91.

ciale precum spălarea picioarelor și instituirea Sfintei Euharistii, în cadrul tainic al Cinei. Sfântul Luca, aghiograful care a reliefat semnificațiile Sfintei Euharistii, atât în textul evanghelic, cât și faptele Sfinților Apostoli, a alăturat în mod înțelept următoarele fragmente: „Și luând pâinea, mulțumind, a frânt și le-a dat lor, zicând: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceți spre pomenirea Mea. Asemenea și paharul, după ce au cinat, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă, întru Sângele Meu, care se varsă pentru voi (Lc. 22, 19-20.)” și „cel mai mare dintre voi să fie ca cel mai tânăr, și căpetenia ca acela care slujește. Căci cine este mai mare: cel care stă la masă, sau cel care slujește? Oare, nu cel ce stă la masă? Iar Eu, în mijlocul vostru, sunt ca unul ce slujește” (Lc. 22, 26-27).

Chenoza Mântuitorului este una dintre dovezile cele mai clare ale filantropiei divine⁴⁸. Întruparea Fiului lui Dumnezeu este un semn al milostivirii dumnezeiești față de omul, care ieșind din comuniunea cu Creatorul său, a devenit vrednic de milă. Sfântul Chiril al Alexandriei a numit Întruparea și chenoza divină *dăruire*, deșertare de slava divină și *auto-jertfire*⁴⁹. Viața și lucrarea pământească a Mântuitorului a confirmat și continuat această chenoza și auto-dăruire, generată de filantropia divină. Patimile Domnului și în mod aparte Jertfa de pe Cruce, sunt interpretate de aghiografii nou-testamentari și de tâlcuitorii lor patristici drept puncte și momente culminate ale unei slujiri desăvârșite, izvorâte din filantropia dumnezeiască. Slujirea Mântuitorului, care cuprinde chenoza, Întruparea, minunile și mai ales Patimile Sale, nu au doar un aspect istoric, ci și unul sacramental.

Slujirea Mântuitorului și Jertfa de pe Cruce sunt reactualizate, azi, în Biserică, în cadrul sinaxei (adunării) liturgico-euharistice. Această reactualizare nu înseamnă doar o rememorare sau reiterare simbolică, ci Euharistia ca jertfă și comuniune ne cheamă, ne aduce în fața Sfântului Potir unde Hristos Însuși ni se oferă ca hrană (pâine) și băutură (vin). În chip real, suntem chemați să ne împărtășim din Trupul și de Sângele lui Hristos, a Celui Care pe Cruce a primit moartea pentru învierea noastră⁵⁰.

Sfinții Părinți au remarcat în scrierile lor legătura strânsă dintre întreaga slujire a lui Hristos, Jertfa Crucii, ca punct culminant al acestei slujiri și Sfânta Euharistie. Foarte timpuriu, părinții Bisericii din Răsărit, dar și din Occident au numit *Euharistia jertfă aleasă* (*prophora thysia*), legând Pâinea și Potirul de iubirea lui Hristos față de oameni (filantropia divină) și față de Biserica Sa. Sfântul Irineu al Lyonului numește

⁴⁸ Mihai VĂLICĂ, „Calea chenozei și tâlcul Jertfei de pe Cruce”, p. 96.

⁴⁹ Nicolae Viorel MOȘOIU, „Sarx zoopoiou- Întruparea și Euharistia în concepția sfântului Chiril al Alexandriei”, în: *Revista teologică*, nr. 7- 9 / 2014, p. 79.

⁵⁰ M. VĂLICĂ, *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie- Theologie im Kontext der orthodoxen Lehre und der Tradition*, p. 99.

Euharistia jertfă curată (*thysia kathara*)⁵¹, evocând și versetul din Mal. 1, 11 ⁵². *Sfântul Ambrozio al Milanului* a numit Euharistia *oblatio* și a înfățișat-o ca liant între creștini și Dumnezeu, și ca legătură a unității între cei ce cred în Hristos⁵³. Toți acești sfinți, dar și *Tradiția Apostolică*, accentuează ideea că slujirea euharistică nu se încheie la sfârșitul celebrării liturgice, ci continuă în chip firesc în *agape*, *diaconie* și *filantropie*. Sfânta Euharistie este, deci, percepută de la începuturile patristicii ca Taină a mântuirii, a iubirii agapice, a diaconiei și a filantropiei înfăptuite (practicate) în Biserică și societate⁵⁴.

Iubirea nu constituie doar motivația chenozei și a Crucii, ci se află și la temelia comuniunii și a filantropiei interumane. Această iubire, mai presus de cugetarea și rațiunea omenească, este mărturisită prin primirea și vestirea învățaturii de credință prin fapte. Iubirea constituie, totodată, nucleul Sfintei Evanghelii și a oricărei forme (credibile și eficiente) de propovăduire și misiune creștinească. Fără a înțelege filantropia divină și fără a ne raporta la ea în mod permanent, fraternitatea interumană, prețuirea și slujirea semenului își pierd sensul și credibilitatea și rămân doar cuvinte goale⁵⁵.

Dacă în Vechiul Testament, dreptul Iov apare ca o paradigmă a filantropiei, deoarece a mărturisit că a fost ajutorul săracilor și sprijinitorul nevoiașilor⁵⁶, în Noul Testament, Mântuitorul Hristos ne oferă o supremă pildă de smerenie și de slujire, spălând picioarele ucenicilor Săi ⁵⁷. Înalț Prea Sfințitul Antonie Plămădeală scria în urmă cu câteva decenii în lucrarea sa intitulată *Biserica slujitoare*, că în Joia Sfințelor Patimi, Hristos Domnul a instituit atât Taina dumnezeieștii Euharistii, anticipând jertfa Crucii și comuniunea din Biserică creștină, cât și Taina slujirii aproapelui în cel mai autentic sens⁵⁸. Instituind diaconia, ca expresie a iubirii aproapelui, Hristos a subliniat și caracterul ei universal. Spălarea picioarelor Apostolilor nu este doar un elocvent semn de smerenie, ci constituie o faptă filantropică autentică, care poate și trebuie să fie urmată. În acest sens, cuvintele Mântuitorului sunt foarte clare: „Deci

⁵¹ E. LEHMANN, „Zum Opferverstaendnis in der Alten Kirche”, în: *Das Opfer Jesu Christi und seine Gegenwart in der Kirche* (Jertfa lui Iisus Hristos și actualizarea ei în Biserică), Freiburg/ Basel, 1983, pp. 40- 50.

⁵² Mal. 1, 11: De la răsăritul soarelui și până la apusul lui, în orice parte se aduc jertfe de tămâie pentru numele Meu și *prinoase curate*, căci mare este numele Meu zice Domnul Savaot”.

⁵³ Sfântul Ambrozio al Milanului a numit Euharistia și „immaculata hostia” Vezi: E. LEHMANN, „Zum Opferverstaendnis in der Alten Kirche”, p. 42.

⁵⁴ M. VĂLICĂ, *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie- Theologie im Kontext der orthodoxen Lehre und der Tradition*, p. 100.

⁵⁵ Părintele Mihai Vălică arată că dacă fraternitatea și slujirea semenului sunt despărțite total de sursa lor originară (filantropia divină), ele sunt doar „expresii ale unui umanism social, lipsit de credibilitate și de eficiență”, p. 100.

⁵⁶ Vezi Iov 31, 16, Iov 29, 14 „Mă îmbrăcam întru dreptate, ca într-un veșmânt și judecata mea cea dreaptă”, precum și Iov 31, 16 u.

⁵⁷ M. VĂLICĂ, „Spălarea picioarelor ucenicilor ca paradigmă a filantropiei”, în: *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie- Theologie im Kontext der orthodoxen Lehre und der Tradition*, p.100.

⁵⁸ Î. P. S. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, *Biserica slujitoare...*, p. 368.

dacă Eu, Domnul și Învățătorul, v-am spălat vouă picioarele, și voi sunteți datori să ca să spălați picioarele unii altora. Că v-am dat vouă pildă, ca, precum v-am făcut Eu vouă, să faceți și voi” (In. 13, 14-15).

Atât Apostolul Ioan, care în scrierile sale nou-testamentare, mai ales în Evanghelia și epistolele sobornicești, a subliniat în mod deosebit legătura dintre Sfânta Euharistie și diaconie, ilustrată, în acest context biblic, prin spălarea picioarelor ucenicilor de către Învățător, cât și ceilalți sfinți evangheliști au subliniat că iubirea lui Dumnezeu față de oameni este nemăsurată și că formele ei de manifestare sunt felurite și uneori greu de interpretat doar prin prisma rațiunii și a logicii omenești.

Inspirați de Dumnezeu, aghiografii nou-testamentari au subliniat că iubirea cea jertfelnică a lui Hristos față de oameni se arată pe plan liturgico - sacramental prin instituirea Sfintei Euharistii, iar pe plan social, prin instituirea unor raporturi de fraternitate între oameni și a unei diaconii desăvârșite. Nu doar relatarea acestor două instituii este semnificativă, ci și îndemnul concluziv, așezate la final de Hristos prin intermediul inspirațiilor aghiografi: „Aceasta să faceți spre pomenirea Mea” Lc. 22, 10; I Cor. 11, 25; respectiv „Precum v-am făcut Eu vouă, să faceți și voi.” In. 13, 15, „Cel mai mare dintre voi să fie ca cel mai tânăr, și căpetenia ca acela care slujește!” (Lc. 22, 26).

Analizând aceste aspecte legate de Sfânta Euharistie și de diaconie, înțelegem ca slujire a aproapelui, mulți teologi ne arată că credincioșii trebuie să participe în mod vrednic și conștient la sinaxa liturgico-euharistică și să slujească unul altuia, sprijinindu-se în mod reciproc, urmând pilda de jertfelnicie și de filantropie oferită de Hristos⁵⁹. Ni se oferă o paradigmă (*imitatio Christi*) un model desăvârșit de slujire filantropică, dar și un îndemn clar, imperativ: „Deci dacă Eu, Domnul și Învățătorul, v-am spălat vouă picioarele, și voi sunteți datori să ca să spălați picioarele unii altora”⁶⁰.

J. Congar arată că prin spălarea picioarelor ucenicilor și prin cuvintele reprezentative și decisive rostite la sfârșitul acestei fapte smerite, Hristos a pus temelia filantropiei diaconice⁶¹. Într-unul dintre articolele sale dedicate slujirii creștine, părintele Boris Răduleanu a arătat că Sfânta Liturghie nu se încheie cu formulele cultice ce ne sunt bine cunoscute, ci continuă prin ieșirea la propovăduire a întregii comunități ecleziale, devenite comuniune lucrătoare în lume și societate⁶². Otpustul sau apoliul nu marchează sfârșitul lucrării liturgice, ci doar trecerea firească de la celebrarea rituală la proslăvirea lui Dumnezeu prin faptă. *Cu pace să ieșim!*- nu înseamnă ieși-

⁵⁹ Vezi și: Mt. 20, 26- 28 („Care între voi va vrea să fie mare să fie slujitorul vostru. Și care între voi va vrea să fie întâiul să vă fie vouă slugă,”), Mc. 10, 45 („Că și Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți.” Lc. 9, 48 („Căci cel ce este mai mic între voi toți, acesta este mare.”)

⁶⁰ „Înțelegeți ce v-am făcut Eu?”: Ion VICOVAN, *Da-ți-le voi să mănânce! – filantropia creștină- istorie și spiritualitate*, Ed. Trinitas, Iași, 2001, p. 82.

⁶¹ J. CONGAR, *Pour une Eglise servante et pauvre*, Paris, 1963, pp. 22- 23..

⁶² Boris RĂDULEANU, „Cu pace să ieșim- ieșirea la propovăduire” în: *Sfânta Liturghie în Aposcalipsă*, Bonifaciu, București, 2007, pp. 202-203.

rea din comuniunea cu Dumnezeu, ci tocmai intensificarea ei și dovedirea faptică a acesteia. Credincioșii deveniți hristofori printr-o împărtășire bine pregătită duhovnicește și se învrednicesc prin harul și ajutorul divin de împlinirea unei misiuni deosebite. Trebuie să vestească prin cuvânt și mai ales prin faptă, pacea care s-a sălășulit în sufletele lor și s-o transmită semenilor, metamorfozându-i. Ieșirea credincioșilor din biserică semnifică nu sfârșitul responsabilității și lucrării noastre misionare, ci intensificarea și extinderea propovăduirii. Credincioșii sunt mesagerii sau solii Bisericii în lume (In. 13, 35) deoarece nu numai preoții, care se învrednicesc de harul Preoției sacerdotale, sunt chemați la vestirea cuvântului lui Dumnezeu, ci și credincioșii, care prin vocația creștinească sunt înzestrați cu o preoție universală⁶³. „Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții” (In. 13, 34-35).

Părintele Boris Răduleanu a arătat că taina liturgico-euharistică nu este o simplă comemorare, ci o reactualizare a jertfei lui Hristos și o împrumutare a darurilor legate de o vrednică și conștientă împărtășire. Credincioșii devin martori ai Jertfei, Învierii și a Prefacerii euharistice, care își păstrează în continuare caracterul tainic și supra-rațional, dar își arată roadele în lume. Credinciosul care participă la dumnezeiasca Liturghie în modul convenit și se împărtășește cu vrednicie devine un om apostolic, un trimis al lui Hristos și un vestitor neobosit al Împărăției lui Dumnezeu. Pentru că s-a împărtășit prin iubirea și mărinimia lui Dumnezeu, hristoforul devine un exponent al acestei filantropii dumnezeiești și este dator să săvârșească cu stăruință faptele iubirii, milei, căci acestea sunt criteriile fundamentale ale dreptei Judecări și ale pătrunderii în Împărăția cerurilor⁶⁴.

CONCLUZII

Filantropia, ca o continuare firească a jertfei liturgice și a comuniunii euharistice, pune în evidență lucrarea harului asupra noastră, și, ulterior, asupra semenilor pe care-i ajutăm cu cuvântul (sfatul), cu fapta și mai ales cu rugăciunea noastră. Un teolog ortodox, Constantin Andronikoff⁶⁵, a subliniat în acest sens ideea, des afirmată de Sfinții Părinți și de scriitorii filocalici, că dacă ne-am înstrăinat prin neascultare și neubire de comuniunea paradisiacă și de pomul vieții sădit în Edenul de odinioară, datori suntem să primim cu evlavie darurile Creației, Întropării, Crucii și Euharistiei pentru a putea reintra în sfera iubirii lui Dumnezeu și de Dumnezeu. Îndepărtați odinioară de pomul vieții, azi trebuie să primim cu vrednicie Pâinea vieții, cea care se pogoră din ceruri, pentru izbăvirea noastră, dar și a semenilor care ne înconjoară. De aceea Hristos, Domnul, ne spune că El este Pâinea cea care se pogoră din ceruri și nu care s-a pogorât. Luminat de Dumnezeu, Evanghelistul Ioan ne amin-

⁶³ M. VĂLICĂ, *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie...*, p. 203.

⁶⁴ M. VĂLICĂ, *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie...*, p. 204.

⁶⁵ Constantin ANDRONIKOFF, *Le sens de la Litourgie et Eucharistie*, Ed. Du Cerf, Paris, 1988, p. 317;

tește prin folosirea acestui verb la timpul prezent, că dumnezeiasca Împărtășanie nu trebuie să ne aducă aminte doar de Crucea de pe Golgota Ierusalimului, ci mai ales de datoria noastră, mereu actuală, de a răspunde filantropiei divine prin credință și iubire față de aproapele. În acest context reactualizat și mereu actual, percepem Sfânta Euharistie ca cel mai sigur și eficient mod de a ajunge la comuniune cu Dumnezeu și cu semenii și de a dobândi sfințenia la care am fost chemați în și prin Biserică (I Cor. 12, 27; Efs. 1, 23; Col. 1, 16). Sfințenia credinciosului ortodox este evidențiată de părtășia sa la jertfa și darurile euharistice și la lucrarea misionar-filantropică a Bisericii din care face, efectiv și nu simbolic, parte. Pornind de la modelul desăvârșit de slujire al Mântuitorului, Sfinții Apostoli, care au primit de la Hristos „misiunea de a săvârși și de a perpetua în timp și spațiu jertfa euharistică”⁶⁶, au dat o mare însemnătate comuniunii filantropice generate și intensificate de harul cel dumnezeiesc. Comuniunea filantropică (Koinonia/communio) a reprezentat, de fapt, o învederare sau ilustrare socială a credinței, o confirmare pe plan social a învățaturii noastre de credință. Filantropia dovedită prin faptele Mântuitorului și, ulterior, prin lucrarea Sfinților Apostoli în lume învățătura de credință nu este sterilă și nici doar teoretică, precum au fost multe dintre curentele filozofice ale antichității greco-romane, ci este viabilă, mereu actuală și metamorfozatoare. Deschiderea universală a slujirii filantropice creștine subliniază, încă odată, un adevăr fundamental, și anume, că este generată și intensificată de iubirea dumnezeiască față de om.

⁶⁶M. VĂLICĂ, „Slujirea Apostolilor ca și diaconie filantropică” în: *Die heutige Philanthropiewissenschaft und Diakonie...*, p.102.